

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 2

Tilleggsspørsmålnr.

Emne: Transport av høi

Oppskr. av: Fritz Høngen

(adresse): Skure, Rygge

Fylke: Østfold

Herad: Rygge

Bygdelag:

Gard: Skure

G.nr. 22 Br.nr. 1

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

For å få en sammenheng i dette emne
må jeg fortelle litt om bygda.

Rygge grenser i vest og sør til Oslo-
fjorden, i øst til Råde, og i nord til Moss
og innsjøen Vannsjø. Lendet er gjennomgå-
ende flatt, bare avbrutt av raryggen og noen
mindre åsrygger som for det meste er
skogkledd. Jordbunnen i den vestlige
del av bygda er submarin, i den østlige
og nordlige del har jorda fått mer karak-
ter efter raet og er sandblandet eller ren
sandjord. Den dyrkede jorda utgjør ca 75%,
og ligger intil húsene på gården. Stør-
mark eller utslakter har det aldri vært
noe. Det eneste er øyer hvor det er grasbe-
rokke sletter, men disse er i umindelige
tider brukt til beitemark. Således er
høiet avlet på jord i nærheten av húsene
og transporten foregått på ordinar måte.

I gamle tider var jorda her i bygda
fordelt på noen få jordbeittere bestående
av hovedbølet og en del mindre gårder, bruk
og plasser, som efterhvert er utskilt og
brukerne blitt selveiere.

I denne tid da en forholdsvis stor del av jorda var utlagt til hoi, foregikk transporten med store tohests hoivogner fra jorden til laven. Disse vogner var laget på gården av råhugne materialer, var ca. 4 m. lange og 1 m. brede og hadde fire hjul, skråstilte langlukker på sidene og en hoi grind, Kar. (utt. med tykk l.) ca. 1.5 m. hoi, i hver ende.

Forkjulene var mindre enn bakkjulene og akslene var av jern. På forakselen var påsatt en svingkloss av tre, hvori skjebene var fastgjort. De vognerne vi bruker nå, ligner de gamle men er smukkere og for det meste for en hest, vanlig fabrikktype. Til å jure (utt. med tykk l.) fast høiet på vognen eller skien (slæen) brukes vanlig høytang. Den er laget av en passe grov bjørk ca. 3" tykk og er 1 m. lenger enn vognen. I den ene ende er fastgjort en kjetting ca. 70 cm. lang med store løkker, i den andre ende er boret gjennom en rund pinne også av bjørk, som rekker 1" utenfor på hver side av høytanga. Når høylasset skal tinges eller jures foregår det på den måten, at man haker en av løkkene i kjettingen på ene krok som er fastskrudd på forkaren. Lengden her kan reguleres med løkkene efter lasset's størrelse. I bakkaren er fastgjort et tau (fange-tau) Dette kastes over høytanga, strammes til og knyttes fast. Den gjennomborede pinne hindrer tauet fra å gli av.

Når høy skulde kjøres på vinterføre, brukte man i gammelen ^{tid} såkalt høykonst.

Det var en lang ramme av firkant med påsatte karer. Størrelsen blev bestemt av slæen den skulde brukes på, vanlig brukt langslæe. Til bunn blev brukt 2,5 m lange stænr lagt tvers over slæen. På disse dominger künde man lesse opptil 5 skippund høy. Nå for tiden bruker man å ta forstilling og hjul av en almindelig høivogn og jlassere den på en gjetedoming når høy skal kjøres på vinterføret.

For husemenn gikk høikjøringen på samme måte som gårdene ellers, idet disse hadde hester og vogner tillæns fra hovedkølet.

Et trekk verd å nevne er høikjøring fra bygda til de nærliggende byer.

Særlig om våren i förfallet künde det ofte være bra slæføre på landeveiene, mens bygatene delvis var snöbare. I slike tilfelle skrudde man fast en aksel opunder remmene, litt bakerfor midten på slæen, med tilhørende hjul der var såpass stor at de påsatt løftet slæen fra marken, så den bare berørte veien med framenden.

Kjøringen foregikk så med slæen tross føret var godt, med hjulene liggende oppå lasset. Hvor veiene eller gatene var snöbare blev hjulene påsatt, og efterat lasset var hevet og man igjen kom ut av byen, tok man hjulene av.